

Etika ve zdravotnictví III.

Mravní předporozumění

- mravní hodnocení
- svědomí
- dobrovolnost
- odpovědnost
- sociální zřetel
- vlastní mravní hodnota člověka

Mravní hodnocení

- svému vlastnímu jednání a jednání druhých lidí připisujeme mravní hodnotu
- jednání lidí hodnotíme, schvalujeme nebo odsuzujeme

Svědomí

- všeobecné poznání dobra a zla
- vlastní hodnocení mravního jednání
- svědomí neurčuje, co by měl dělat ten druhý
- schopnost posuzovat své vlastní jednání a poznávat co je dobré a správné

Dobrovolnost

- jednající je pánem svého rozhodování
- základem rozvažování je svobodný člověk

Odpovědnost

- povinnost člověka přičítat si a nést následky svých činů

Sociální zřetel

- aby se lidé se uznávali jako lidské bytosti a aby každý bral v úvahu, že i ostatní mají své potřeby a zájmy
- křesťanství : *„Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jednejte vy s nimi.“*

Vlastní mravní hodnota člověka

- vědomí vlastní hodnoty a sebeúcty na jedné straně a na druhé straně hodnota druhé osoby a respekt k ní v očích druhých lidí

Svědění

- dává člověku schopnost morálně hodnotit své jednání
- to, co člověk koná „s vědomím“

Svědění z pohledu dějin filozofie

- **Sokrates** - *daimonion* - vnitřní hlas, který člověka vede
- **Aristoteles** - teoretický a praktický rozum, praktický rozum je rozum, který se pohybuje v prostoru otázky: „*Co mám konat?*“ V etické souvislosti nazýváme tento rozum svědomím.
- **Tomáš Akvinský** rozlišuje svědomí *conscientia* a *synderesis*. *Synderesis* - svědomí, pokud poznává nejobecnější zásady správného jednání, *conscientia* - aplikace mravních zásad na konkrétní případ
- **Immanuel Kant**

Immanuel Kant a svědomí

- *„Každý člověk má svědomí, shledává, že je pozorován nějakým vnitřním soudem, jenž mu hrozí a vnuká mu úctu. Tato moc, jež v něm bdí nad zákonem, není něco, co si sám člověk podle libosti dává, ale je takřka vtělena v jeho bytost. Může je sice rozkošemi nebo rozptýlením ohlušit nebo uspat, ale nikoliv se mu vyhnout, časem zas přijde k sobě, procitne a tu uslyší ten strašný hlas.“*
- Z knihy „Nauka o ctnostech“

Svědění obecně

- provedeme-li něco nedobrého, můžeme mít špatné svědomí
- ani svědomí nemusí být neomylné, i pod jeho vlivem můžeme druhým lidem ublížit
- člověk změní své názory a své dřívější přesvědčení považuje za omyl
- tzv. ohlušení svědomí - pokud nám svědomí říká, že nemáme nějaký čin udělat a my ho opakovaně děláme, svědomí se po čase může přestat ozývat

Čtyři komponenty svědomí

- poznání původu a význam norem
- hodnotící moment
- emocionální komponenta
- snaha o nápravu

Poznání původu a význam norem

- pokud člověk nezná jednotlivé společenské normy, svědomí se neozve
- norma v rozporu s většinovou společností

Hodnotící moment

- schopnost posuzovat vlastní činy a záměry
- schopnost ubránit se nesprávným formám jednání
- u určitých psychiatrických poruch může člověk ztratit schopnost posuzovat vážnost vlastních činů

Emocionální komponenta

- vědomí povinnosti, lítosti, pokání
- obsahem emocionální složky svědomí je obvykle strach, bázeň, pocit viny a studu

Snaha o nápravu

- pro zdravotníky je svědomí důležitý ukazatel
- dobře vyvinuté a zdravé svědomí je známkou jejich profesionality
- zdravé svědomí jako **výzva k pozornosti**, aby si dokázal uvědomit, jaké má jeho jednání celkové aspekty (souvislosti) a zda je v tomto kontextu v souladu s jeho svědomím, jinými slovy, je-li mravné

Historický vývoj etických principů

- Hippokratova přísaha
- křesťanství
- judaismus

Judaismus

- židovská lékařská etika – kořeny v tradici židovského Zákona, jehož mluvčími jsou rabíni
- mnozí lékaři nejprve rabíni
- lékařská etika - zasazena do mravního zákona, přesahujícího lékařský kontext
- srozumitelná všem
- v lékařství se vyskytne závažnější etický problém – řešení ponecháno člověku vzdělanému v zákoně

Judaistická lékařská etika

- vychází z Tóry (pět knih Mojžíšových) a Talmudu (souhrn základních kodexů, týkající se chování a jednání židovských věřících).
- První židovská lékařská přísaha je **přísaha lékaře Asapha** (3. - 7. století n.l.)
- Obsahuje tyto zásady:
 - ✓ nebudete zabíjet
 - ✓ nepodáte ženě lektvar s cílem vyvolat potrat
 - ✓ nebudete toužit po krásné ženě
 - ✓ nebudete odhalovat tajemství, která vám nejsou svěřena
 - ✓ nebudete brát úplatky
 - ✓ nezatvrdíte svá srdce vůči chudým a potřebným
 - ✓ nebudete nazývat dobro zlem a zlo dobrem
 - ✓ nepůjdete cestou čarodějů

Modlitba Maimonidova

- v etické literatuře velmi často citována
- přeložena z Hebrejského rukopisu 12. století

Židovská etika

- jasně formulované **etické principy**:
- 1. posvátnost a důstojnost lidského života, neboť člověk je stvořen k Božímu obrazu
- 2. povinnost pečovat o zdraví
- 3. nekompromisní odpor k pověrám a iracionálním způsobům léčení
- 4. rigidní kodex hygienických pravidel a dietetických opatření
- 5. kodex sexuální morálky

Křesťanská etika

- hlavní principy lékařské a zdravotnické etiky vycházející z křesťanství, zejména katolictví:
 1. princip správcovství
 2. princip posvátnosti a nedotknutelnosti lidského života
 3. princip totality a integrity
 4. problematika sexuality a rozmnožování
 5. princip dvojího efektu
 6. princip svobody a odpovědnosti
 7. princip společenství a vzájemné pomoci

Princip správcovství

- lidský život pochází od Boha a člověk je pouze
- jeho správcem a nikoliv jeho vlastníkem
- povinnost se o zdraví starat a kultivovat je

Princip posvátnosti a nedotknutelnosti lidského života

- člověk sám nemá právo rozhodovat o svém životě
- bez výhrad odsuzuje potrat, euthanasii
- diskuse přípouštěna pouze u prodlužování života pomocí techniky

Princip totality a integrity

- terapeutický princip
- pravidla, jakým způsobem je možné zasahovat do života, např. v případě chirurgických zákroků
- části těla existují vždy pro dobro celku a mohou být odejmuty jen tehdy, když nemocný orgán ohrožuje celé tělo
- problém - transplantace orgánů od živých dárců
- darování orgánů – po splnění určitých podmínek (informovaný souhlas dárce, ocenění rizika a oběti darujícího, pokud je motivováno láskou k bližnímu a snahou pomoci)

Problematika sexuality a rozmnožování

- dogmatická definice: lidská sexualita musí splňovat dva hlavní účely - plození a výchovu dětí a láskyplné spojení v rámci manželského svazku
- současnost – uvolňování v oblasti antikoncepce či homosexuality

Princip dvojího efektu

- velmi často citován při řešení etických dilemat dnešních dnů
- v určitých případech mohou z dvojího jednání vzejít dva efekty – pozitivní a negativní (léčení může mít negativní účinky)

Podmínky principu dvojího efektu

- hlavní činnost je sama o sobě dobrá
- přímým záměrem jednajícího je efekt dobrý, přičemž špatný efekt není podporován, ať již jako prostředek nebo jako cíl
- dobrý efekt není docílen prostřednictvím špatného, který z akce vyplývá jako sekundární, nebo nanejvýše jako paralelní k efektu dobrému
- pozitivní efekt převažuje nad efektem negativním, nebo je alespoň stejný
- aktivita, která má i negativní efekty, nemůže být v dané situaci nahrazena jinou, bez těchto efektů

Princip svobody a odpovědnosti

- být svoboděn neznamená možnost uskutečňovat svobodnu vůli ve všem
- zvažování svých vlastních skutků nejen ve vztahu k sobě, ale i k jiným lidem
- absolutní svoboda může vést k násilí a ke konfliktům
- každý projev svobody je správný jen tehdy, je-li
- založen na myšlence odpovědnosti

Princip společenství a vzájemné pomoci

- k dosažení společného dobra, života a zdraví společnosti lze dojít jedině skrze dobro individuální
- každému kdo pomoc a podporu potřebuje, je třeba vyjít vstříc
- povinnost vzájemně se respektovat a uznávat důstojnost jiného člověka

Křesťanská lékařská etika

- protiváhou morálnímu relativismu současného světa
- uvedené principy se týkají nejen lékařství, ale i zdravotní péče, tedy celého zdravotnictví a jsou aktuální také v dnešní době